

Specifika trampingu na jižním Valašsku*

Karel Altman, Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.

*Tato stať byla vypracována s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 683780761 .

Náš příspěvek nese název Specifika trampingu na jižním Valašsku, ovšem bude věnován hlavně Valašskokloboucku a Vsetínsku. Považujeme za vhodné takto upřesnit vymezení prostoru, ke kterému se vztahují následující poznatky o tamější trampské subkultuře, neboť jsme si vědomi skutečnosti, že Mikroregion Jižní Valašsko je oficiální název pro širší území.

Jistě není třeba šíře líčit známé skutečnosti, že Valašskokloboucko a Vsetínsko představují velmi malebné prostředí Bílých Karpat a Vizovických vrchů s hlubokými lesy, rozlehlými lukami i sady, s rozeklanými skalními útvary. Právě tyto přírodní krásy, které mnohdy začínají hned za posledními staveními nejen tamějších vesnic, ale i měst, už v 19. a zejména v první polovině 20. století notně přispěly k rozvoji turismu. Jeho nositelé s oblibou směřovali nejen do nejbližších kultivovaných oblastí, ale i do vzdálenějších a nepřístupnějších končin, na vrcholky hřebenů, kde byla vybudována i patřičná hostinská zařízení, například známá chata na Královci, skýtající vítané občerstvení i možnosti pobavení.

V době první republiky pak ke způsobům relaxace v přírodě přibyl ještě jeden, do té doby neznámý. Tak jako jinde u nás, i na Valašskokloboucku a Vsetínsku našel své ctitele trampingu jako víceméně spontánní, neorganizovaný pobyt ve volné přírodě. Pěstovali ho zejména nadšení mladí lidé, ale posléze i četní starší milovníci přírodních krás, kterým sice postupně přibývala léta, ale neubýval citlivý vztah k přírodě, svobodomyslnost a sklony k romantice. Vedle přímých účastníků trampského hnutí, kterých na Valašskokloboucku a Vsetínsku za posledních zhruba sedmdesát osmdesát let bylo aktivních určitě mnoho set, či spíše několik tisíc, zde od samého počátku bylo nadto množství lidí, kteří s počínáním trampů sympatizovali nebo se dokonce účastnili jejich akcí, zejména slavnostních či zábavních podniků, určených (byť leckdy limitovaně) širší veřejnosti. (ALTMAN 2013, s. 21)

Tramping, trampování, trampské hnutí či trampská subkultura představuje specifický fenomén, mající svou tradici v českých zemích (a částečně i na Slovensku). Má svou historii, která je co do časového trvání prakticky totožná s existencí našeho novodobého samostatného

státu, i když jeho kořeny sahají hlouběji. Tramping je a vždy byl složitým, bohatě strukturovaným jevem, a tudíž je poněkud obtížné pojednat o všech jeho aspektech. Trampování se jeví jako forma sdružování poměrně přesně vymezené skupiny obyvatel a současně také jako specifický způsob využívání volného času. Je projevem životního stylu především městské mládeže, která jej také jako první počala provozovat, od samého počátku představovala jádro trampů a taktéž dnes je zjevně nejpočetnější skupinou v rámci nositelů tohoto hnutí. (ALTMAN 2003, s. 259)

Tramping jako způsob trávení volného času přinášel jeho nositelům relaxaci i únik před shonem, hlukem a neklidem města, neboť základní myšlenkou trampingu byla touha po volnosti, po romantice, načerpání nových sil, získání nových přátelství a v neposlední řadě i poznání své vlasti.

Tyhle obecné teze víceméně platí i o trampském hnutí ve volně vymezeném prostředí Valašskokloboucka a Vsetínska, na které jsme soustředili svou pozornost v devadesátých letech a v prvním desetiletí nového milénia, plnice úkoly grantového projektu Kultura a život dnešních dětí a mládeže se zvláštním zřetelem k folklorním projevům, i v rámci terénních výzkumů se studenty Ústavu evropské etnologie Masarykovy univerzity v Brně. (ALTMAN 2013, s. 22)

Valašskokloboucko a Vsetínsko patří k mimořádně významným regionům, kde se tramping neboli trampské hnutí rozvíjí; tento příspěvek chce poukázat zejména na jeho specifika v daném regionu, tedy odlišnosti od hlavního proudu trampské subkultury.

Jak je zjevné, primárním specifikem trampingu na Valašskokloboucku, do značné míry determinujícím i specifika další, je zvláštní způsob sepětí tamějších nositelů této subkultury s prostředím, v němž rozvíjejí své trampské aktivity. Tramping se obecně rozvíjí v různých oblastech, vhodných k tomu účelu, to znamená tam, kde jsou vhodné přírodní podmínky (zvlněný terén s lesy a skálami, trampské osady nejčastěji najdeme kolem řek a potoků). Důležitou podmínkou je relativně snadná dostupnost takového místa, například vlakem spojujícím tuto oblast s městem, kde bydlí většina z trampů.

Poněkud zjednodušeně lze trampské oblasti rozdělit na tři typy. První z nich představují území, někdy i poměrně rozsáhlá, v nepřilíživé vzdálenosti od městských či dokonce velkoměstských center, jakým je v Čechách zejména Praha a na Moravě Brno. Do těchto oblastí vyjíždějí stovky a možná tisíce trampů každý víkend, po celý rok, zvláště pak v letním období. Druhým typem pak jsou místa spíše vzdálenější, odlehlejší, ale o to atraktivnější, kam trampí zajíždějí pouze občas (leckdy jednorázově), zpravidla na takzvaný velký vandr, pořádaný trampskou osadou obvykle jednou za rok, anebo na sraz několika osad, na takzvaný potlach.

Třetím, poněkud specifickým typem se jeví trampování v bezprostředním okolí některých menších měst, ale i vesnic, jež jsou zasazeny do natolik atraktivní krajiny, že trampí nemusejí za relaxaci v přírodě vyjíždět daleko, nýbrž převážně chodí rozvíjet své aktivity téměř "na dohled" svého bydliště. Považují se za regulérní trampy a také jsou tak svým okolím přijímáni a označováni. (ALTMAN 2003, s. 261-263)

Jedno ze specifík trampingu na Valašskokloboucku a Vsetínsku spočívá právě ve skutečnosti, že je pro četné "domácí" trampy třetím typem tramské oblasti. Zdejší, zejména valašskokloboučtí trampové se skutečně vydávali a dodnes vydávají na dohled nebo téměř na dohled svých domovů. Už první tramské chaty v okolí Valašských Klobouk byly a některé dodnes stojí v bezprostřední blízkosti města (Ponapr, Miranka, Shangri-La, Javorinka, Walden.) Na svá tábořiště a do chat se pak místní trampové vždy snadno dostávali pěšky, a to během velice krátkého časového úseku. (ZAJONCOVÁ 2001, s. 5- 8)

Ovšem stejně tak platí, že tato oblast se současně profiluje i jako druhý typ tramské oblasti, a to pro trampy ze vzdálenějších lokalit a regionů Čech a Moravy. Je tomu tak v důsledku tohoto mimořádně atraktivního prostředí, odlehlého kraje na periférii českých zemí - horského a podhorského terénu, s hlubokými lesy, romantickými skálami, vodními toky i zdroji pitné vody.

Domníváme se na základě vlastních zkušeností, že k těmto pozitivům nadto přistupuje tradiční pohostinnost obyvatel tohoto kraje, jejich vstřícnost a tolerance k přichozím, tedy i trampům.

Od samého počátku trampování v této oblasti právě u valašskoklobouckých i vsetínských trampů hrály důležitou roli chaty jako přirozené základny jejich pobytu v přírodě; téměř každá tramská osada si zřídila svou. Tuto skutečnost rovněž můžeme považovat za zdejší specifikum. Členové tramských osad si obvykle sami stavěli vlastní sruby v lesích obklopujících jejich město. Už v samých počátcích tak zpravidla činili na pozemku rodiny některého z členů osady, což mělo svůj význam: nemohli být postihováni za překročení zákona. (ZAJONCOVÁ 2001, s. 8-11)

Tak například dne 6. července roku 1943 uspořádali trampové z osady Hawai výpravu do okolí Valašských Klobouk za účelem vyhledání vhodného pozemku pro výstavbu první chaty. Po zvážení všech případných možností si nakonec vybrali místo v lese na Javorůvkách, na pozemku rodiny Papežů, které skýtalo možnost legálního zřízení tramského obydlí, neboť bratři Antonín a Karel Papežovi (trampové Tom a Johny) byli členy této osady. Chatu nazvanou Shangri-La začali stavět v dubnu roku 1944.

Ani v budoucnu pak zdejší trampům v tomto ohledu příliš nehrozily obvyklé komplikace ze strany státních orgánů a bezpečnosti. I po roce 1948 proto mohli trampové dál vyrážet na své chaty, byť byli zejména v padesátých letech podrobováni přísnému policejnímu dohledu. (ALTMAN 2013, s. 22-23)

Jako jisté specifikum valaškoklobouckého a vsetínského trampingu můžeme kvalifikovat jeho zvláštní restriktce v době druhé světové války. Přestože trampové v českých zemích obecně pokračovali i tehdy v rozvíjení svých aktivit, byť v limitované podobě, v námi sledovaných oblastech na jižním Valašsku byli mimořádně postihováni, neboť zejména v závěru okupace se stal právě tento kraj, proslulý silným partyzánským odbojem, místem drastických represí ze strany nacistů. Ani v té době neustali zdejší trampové se svými výpravami do okolních lesů, což dodnes budí obdiv; nejedna trampská chata tehdy byla vypálena (jako třeba chata Hawai na Pulčínských skalách v roce 1944) anebo její majitelé byli přinuceni ji sami asanovat. (HRIČKOVÁ – SCHALLERBERGEROVÁ 2003, s. 2)

Kloboučtí a vsetínští trampové se tak opírali o své chaty jako přirozené základny, kam se vydávali po celý rok nejen o víkendových dnech, ale mnozí z nich každou volnou chvíli, tedy i ve všední pracovní den navečer, aby tu relaxovali, případně přenocovali stranou městského shonu a hluku, obklopeni přírodou.

Ze skutečnosti, že na Valaškokloboucku a Vsetínsku pro zdejší mladé lidi (kteří vždy byli hlavními nositeli trampské subkultury) nebylo atraktivní přírodní prostředí žádnou vzácností, neboť jím byli přímo obklopeni, vyplývá i další specifikum trampování v tomto regionu - totiž dosti opožděný počátek zdejších trampských aktivit. Jestliže trampská historie na Moravě se začala v první polovině dvacátých let 20. století, kdy se trampské hnutí rozvíjelo zejména v bezprostřední blízkosti průmyslových měst - Brna, Ostravy a dalších center, pak na Valaškokloboucku a Vsetínsku je patrné téměř dvacetileté zpoždění. Trampské ideály zde začaly nalézat odezvu zřejmě teprve v letech na konci éry první Československé republiky. Přinášeli je sem trampové z jiných míst Moravy i z Čech a také ze Slovenska, kteří mířili za zdejšími přírodními krásami. Od poloviny třicátých let směřovali zejména do oblasti Pulčínských skal, které jsou součástí tohoto kraje a dodnes vyhlášenou trampskou lokalitou.

Za poněkud specifický můžeme považovat i způsob, jaký docházelo k zakládání některých osad na Vsetínsku a Valaškokloboucku. V roce 1943 z Ostravy do Vsetína dorazili členové trampské osady Hawai a založili zde její "pobočku" jakousi dceřinou organizaci, smíme-li to tak říci. Vsetínská osada pak vyvinula úsilí směřující k založení dalších tří osad, které zase měly podléhat jí; jedna z nich byla právě ve Valašských Kloboukách. Všechny tyto tři osady pak nesly stejné jméno jako osada, jež jejich založení iniciovala: Hawai.

Jakmile byly na Valašskokloboucku a Vsetínsku založeny první trampské osady, došlo k rychlému rozvoji trampování a nárůstu počtu tamějších trampů, rozvíjejících patriční aktivitu, nijak se nelišící od konání jiných obdobných kolektivů. (NOVOTNÝ 2003, s. 202-203)

Pulčínské skály hrály důležitou roli ve formování trampského hnutí na Valašskokloboucku a Vsetínsku i v následujících desetiletích. Poté, co si zde trampové ze Vsetína, kteří sem začali zajíždět pravidelně, postavili své chaty, kam pravidelně zajížděli, nechali se právě jimi inspirovat mladí lidé z Valašských Klobouk. Tak tomu bylo v případě osady Yukon, jež měla počátky v neformálním setkávání skupiny kamarádů, spolužáků ze základní školy v Kloboukách, kteří se od dětství (v padesátých letech) společně vydávali na toulky po okolních horách. S trampingem přišli do kontaktu, když se dostali se školním výletem právě na Pulčínské skály, kde měly vsetínské osady Dakota a Havaj stejnojmenné chaty. Pozdějším zakladatelům osady Yukon, kteří tehdy všichni chodili do prvního roku učení, tj. bylo jim kolem šestnácti let, se podařilo v letech 1966 - 1967 navázat přátelské vztahy s jejich vrstevníky právě z těchto dvou vsetínských osad. Od nich získali základní informace o trampingu a líčení Vsetínských je natolik nadchlo, že se rozhodli založit vlastní osadu - Yukon. Po těchto neformálních přípravách později přistoupili tito trampové k oficiálnímu aktu založení své osady dne 8. května roku 1968. (ŠPERLING- KEJPR 2007, s. 30, FRIDRICHOVÁ - GRUSSOVÁ 2002, s. 5-6)

Další specifikum trampování v námi zkoumaných oblastech souvisí s obecným problémem trampského hnutí, jehož relevantním rysem je okolnost, že navzdory své mnohaleté tradici a skutečné masovosti vždy byl a dodnes je na hranici legality, či spíše za hranicí této legality. Toto postavení vyplývá z jeho podstaty - volného táboření v přírodě, mimo území či objekty schválené k tomu účelu kompetentními státními úřady, či privátním vlastníkem. Co do intenzity restrikcí vždy měl přístup administrativních orgánů a jejich aparátu k trampingu v tomto ohledu proměnlivý charakter - byl mlčky tolerován, víceméně trpěn, ale také nárazově nebo i soustavně potírán. (ALTMAN 2000, s. 223-224)

Vzhledem k složitým vztahům mezi trampským hnutím na jedné straně a na druhé straně společností i mocenským aparátem poválečného režimu bylo vždy nezbytné hledat kompromisní řešení vzájemného modu vivendi. Jak je zjevné, v námi sledovaném regionu se v tomto ohledu pozitivně projevila zmíněná skutečnost, že zdejší trampové rozvíjeli své aktivity v bezprostřední blízkosti svých bydlišť, vesnic a malých měst, v nichž sídlily i kompetentní úřady. Lapidárně řečeno, trampové patřili k "domácím", k „domorodcům“, nebyli v kraji cizím elementem (jako tomu bylo v okolí velkoměst) mohli proto využívat svých běžných rodinných

či profesních kontaktů. (NOVOTNÝ 2003, s. 201-202, HRIČKOVÁ, Jitka a SCHALLERBERGEROVÁ 2003, s. 8)

Nicméně tak jako jinde, i ve Valašských Kloboukách bylo leckdy značně obtížné prosazovat legální konání zejména velkých trampských akcí, například potlachů. V období socialismu bylo nutné získat svolení tehdejší správy města, Veřejné bezpečnosti a lesní správy. Ve Valašských Kloboukách si v tomto ohledu získal významné postavení tramp Jarolím Machala zvaný Jim, jenž jako lesník a uznávaný odborník i autorita uprostřed trampů samých v oblasti jižního Valašska často dokázal obstarat náležitá povolení. Ani on se však nevyhnul některým restrikcím, zejména v důsledku vyvěšování státní vlajky Spojených států amerických na své chatě Walden při těchto akcích; ony postihy ze strany představitelů tehdejšího však bývaly víceméně mírné, byť šlo o Jimovu cílenou provokaci. (FRIDRICHOVÁ - GRUSSOVÁ 2002, s. 5)

Jedním z nejpozoruhodnějších specifíků trampování na Vlašskokloboucku je sepětí trampingu s ochranou přírody, s ekologickým hnutím. Jak známo, snad všude jinde jsou zejména v posledních pětadvaceti letech tyto dva fenomény v dosti příkrém rozporu, přičemž trampové, stojící v podstatě mimo zákon, jsou vytlačováni a potíráni právě profesionálními ochránci přírody.

Přinejmenším na Valašskokloboucku je tomu poněkud odlišně, neboť těsný vztah zdejšího trampského hnutí k přírodě a její ochraně našel výraz v bezprostřední spolupráci s ekologickými aktivitami. Toto sepětí je samozřejmě podmíněno personálně. Zdejší ochránci přírody jsou v mnoha případech současně aktivními trampy.

Významnou roli v sepětí trampingu na Valašskokloboucku s místními ekologickými aktivitami hraje již téměř třicet let základní organizace Českého svazu ochránců přírody Kosenka, což je dobročinné společenství členů a příznivců, které spojuje zájem o ekologii a životní prostředí. Posláním organizace Kosenka je ochrana a obnova přírody, krajiny, životního prostředí a kulturního dědictví, environmentální výchova, poradenství a podpora trvale udržitelného života regionu jižního Valašska. Na rozdíl od přístupu ekologických aktivistů v jiných trampských regionech, například Západomoravském trojříčí, je vztah sdružení Kosenka k trampingu a jeho nositelům bezkonfliktní, kompatibilní. (ŠPERLING – KEJPR 2007, s. 39-40)

I tento vztah je do značné míry podmíněn personálně: vedoucí Kosenky mgr. Miroslav Janík, původně člen trampské osady Mladá Shangrila, je dodnes aktivním trampem, jak o tom mimo jiné svědčí jeho zavedená a hojně frekventovaná trampská přezdívka Budulínek.

Můžeme se právem domnívat, že uvedená specifika trampského hnutí na Valašskokloboucku a Vsetínsku jsou dokladem skutečnosti, že se zde tento fenomén dokázal přizpůsobit daným podmínkám, což zdárně vedlo k jeho rozvoji od konce třicátých let minulého století do současnosti. Je zde patrné zejména těsné sepětí zdejších trampů s jejich krajem, jehož přírodních krás využívají k trávení volného času, ke své relaxaci i rozvíjení vhodné zábavy, která je současně slučitelná s ochranou přírody, s ekologií. Myslím, že tyto skutečnosti by nejen jim, ale všem zdejším patriotům měly lichotit.

Literatura

ALTMAN, Karel. *Bobři a medvědi. K problematice trampingu na Brněnsku*. In: KRIST, Jan: Společenství dětí a kultura. Strážnice 1997, s. 121-125.

ALTMAN, Karel. Trampské hospody na západní Moravě. *Západní Morava* 3, 1999: 69-78.

ALTMAN, Karel. Trampové a moc. K problematice postavení trampského hnutí ve společnosti od počátku 20. let do současnosti. *Český lid* 87, 2000: 223-238.

ALTMAN, Karel. *...jak někteří trampují*. In: POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Etnologický ústav AV ČR 2003, s. 255-285.

ALTMAN, Karel. Současné etnologické bádání o trampské subkultuře. *Národopisný věstník* 30 (72), 2013/1, s. 20 – 25.

FRIDRICHOVÁ, Nikol a GRUSSOVÁ, Jana: *Trampská osada Yukon z Valašských Klobouk*. Brno: Masarykova univerzita 2002.

HRIČKOVÁ, Jitka a SCHALLERBERGEROVÁ, Veronika. *Tramping ve Valašských Kloboukách*. Brno: Masarykova univerzita 2003.

NOVOTNÝ, Martin. Trampské hnutí ve Valašských Kloboukách. *Národopisný věstník* XX (62), 2003, s. 201-211.

ŠPERLING- KEJPR, Jaroslav. *Trampské hnutí a Valašskokloboucko*. Valašské Klobouky: Kosenka 2007.

VOHLÍDKA, Václav. Trampové 20. a 30. let. In: *České dělnictvo III. Společenský život v dělnických organizacích a spolcích*. Zpravodaj KSVI 1988, č. 4, s. 134–173.

ZAJONCOVÁ, DANA. *Trampské hnutí na Valašskokloboucku*. Brno: Masarykova univerzita 2001.

Resumé

Tramping jako svérázný způsob relaxace především mladých lidí se rozvíjel i na Valašskokloboucku a Vsetínsku, kde se mu v průběhu posledních zhruba osmdesáti let věnovalo mnoho set nebo dokonce několik tisíc osob. V této oblasti vykazoval tramping některá specifika. Především šlo o zvláštní způsob sepětí místních nositelů této subkultury s prostředím, neboť rozvíjejí své trampské aktivity v bezprostředním okolí svých bydlišť, zasazených do atraktivní krajiny. Ve zdejších trampských aktivitách dále hrály mimořádně významnou roli svébytné příbytky, které si zdejší trampové zřizovali legálně na rodinných pozemcích. Za další specifika považujeme nejen opožděný počátek trampování v tomto regionu, ale též zvýšené restriktce vůči zdejším trampům v čase protektorátu. Jedním z nejpozoruhodnějších specifík trampování na Valašskokloboucku pak je sepětí trampingu s ochranou přírody, s ekologickým hnutím.